

Sprekend Humanisme

Uitwerking van het radio-interview met: Bert Gasenbeek en Paul van der Gaag over Anton Constandse

Datum	: 19-09-1990
Lokatie	: Onbekend
Onderwerp(en)	: Biografie over Anton Constandse, politiek, christendom, detentie in Veenhuizen, klachtschrift, geschiedenis van het gevangeniswezen
Duur interview	: 47:40 (min/sec)

Naam / functie interviewer(s)	: Marnix Koolhaas, presentator van OVT
Kader/context	: VPRO-radioprogramma OVT

Niveau van uitwerking	: Indicatief (globaal. Tijd/onderwerp + kernzin(nen) en evt. opmerking)
Drager	: Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband WAV bestand WAV- 069
Datum uitwerking	: 26-11-2015
Uitgewerkt door	: Hanneke Hoogakker

Respondent: A.L. (Anton) Constandse (1899-1985).

Constandse was vrijdenker, humanist en anarchist. Hij was een productief publicist en spreker, onder andere over moderne geschiedenis, politiek, literatuur, filosofie, wetenschap en cultuur, en seksualiteit. Voor de oorlog schreef hij onder meer voor *Alarm* (anarchistisch tijdschrift), *De Vrijdenker* en *De Vrije Arbeider*. Hij gold in die tijd als notoir anarchist. In 1927 en 1934 werd hij wegens opruiing in gearresteerd en in 1932 nam de overheid zijn publicatie *Nederland, God en Oranje* in beslag. Constandse noemde zich vanaf 1917 'sociaal-anarchist', maar nadat hij in 1938 de Spaanse Burgeroorlog had bezocht, verloor hij zijn vertrouwen in de haalbaarheid van het politieke anarchisme. Wel bleef het anarchisme de rest van zijn leven een cultureel uitgangspunt voor hem.

Bijna de hele oorlog (oktober 1940 tot september 1944) was Constandse geïnterneerd, onder andere in Buchenwald en St. Michielsgestel. Mede door de contacten die hij daar opdeed, kon hij na de oorlog hoofdredacteur buitenland worden bij de liberale kwaliteitskrant het *Algemeen Handelsblad* (1946-1964). Daarnaast schreef hij o.a. voor *De Vrijdenker* en *Verstandig Ouderschap* (NVSH).

Na zijn pensioen publiceerde hij vooral in *De Gids*, *Vrij Nederland*, *De Nieuwe Linie* en *De As*, en sprak hij wekelijks een commentaar uit voor de VPRO. In de jaren '60 ontdekte de protestgeneratie hem als inspirator.

Constandse was van 1957-1961 lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Van 1954 tot 1964 was Constandse vaste medewerker van het humanistisch wetenschappelijk tijdschrift *Rekenschap*, en van 1968 tot 1970 was hij hoofdredacteur van het blad *Mens en Wereld*.

In 1973 ontving hij de Dr. J.P. van Praag-prijs omdat hij 'tallozen bewust maakte van de waarden van het vrije denken en het humanisme'.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
00:00	Muziek	
00:38	Inleiding	De presentator geeft een terugblik op het radioprogramma "VPRO vrijdag". Radiofragment met Anton Constandse over het Witte Wijvenplan van de gemeente Amsterdam. Overzicht van de inhoud van het programma OVT.
04:43-10:33	Column door André v.d. Louw.	Terugblik op de perikelen rond het tijdschrift <i>Twen</i> (later <i>Taboe</i>), 1960-1961. <i>(Dit onderdeel gewist uit geluidsopname: PB)</i>
04:43	Boek "Anton Constandse, leven tegen de stroom in"	Aanleiding voor het verschijnen van het boek is de 100 ^{ste} geboortedag van Anton Constandse. Hij was onder andere van 1968-1985 politiek commentator bij de VPRO. De presentator introduceert de auteur Bert Gasenbeek (directeur Humanistisch Archief, nu Humanistisch Historisch Centrum).
6:22	Inhoud van het boek	Gasenbeek: Anton Constandse had vele kanten; hij sprak vele groepen mensen aan. Hij was humanist, journalist, vrijdenker, hervormer, anarchist. Het boek is niet alleen een biografie, maar het belicht al deze aspecten van zijn leven.
8:52	Constandse als spreker	Gasenbeek: Constandse was een perfecte spreker; dat was hij al vanaf de jaren '20. Hij gaf bijvoorbeeld uit het hoofd colleges wereldpolitiek aan de Volksuniversiteit Amsterdam.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
09:28	Politiek	Gasenbeek: Constandse voelde zich qua ideeën en grondhouding verbonden met de jaren '60 generatie. Maar hij had ook kritiek: onder andere op de ver doorgevoerde democratisering in bedrijven. Je moest ook kijken naar de verworvenheden. Hij werd door de studentengeneratie van 1968 gezien als een soort geestelijk leider.
10:55	Radiofragment van de Constandse-lezing tijdens de manifestatie "2000 jaar ellende met het Christendom en de Christelijke politiek" (maart 1979)	Constandse pareert de kritiek dat mensen, die een betere en redelijker wereld wensen, het geloof van christenen aanvallen. Hij twijfelt juist aan dat geloof, omdat christenen zich verlaten op wapens, bezit en verzekeringen. Invloedrijke christenen zetelen op de hoogste posities in de maatschappij. Hij noemt het christendom een exportartikel: christenen hopen dat anderen geloven wat zij zelf niet geloven.
13:57	Website	Gasenbeek doet een oproep voor bijdragen voor een website, waarop afbeeldingen, radio- en videofragmenten komen betreffende Constandse. Nu al is informatie te vinden op www.human.nl (thans www.uvh.nl/hhc/home)
14:30	Detentie	Constandse was vanaf augustus 1920 zes maanden gedetineerd in Veenhuizen, wegens heling. Paul van der Gaag vertelt dat Constandse daarnaast in 1927 twee maanden gedetineerd was wegens opruiing.
16:48	Klachtschrift naar aanleiding van de detentie in Veenhuizen (1921)	Constandse heeft een klachtschrift opgesteld over de wantoestanden in Veenhuizen. Zo worden gevangenen in hun been geschoten, afgebeeld en kromgesloten in de boeien. Van der Gaag citeert uit het klachtschrift. De minister van Justitie stelt naar aanleiding van dit klachtschrift een onderzoek in. De meeste klachten worden verworpen; wel wordt erkend dat gevangenen worden kromgesloten en dat het voedsel karig is. Constandse heeft zijn klachtschrift door Clara Meijer-Wichmann bij de minister laten

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		indienen; hij heeft het niet gepubliceerd. Herman Franke geeft in zijn proefschrift (1990) juist een positief beeld van Veenhuizen. Hij baseert zich op geschriften van de directeur van Veenhuizen.
21:40	Telefoongesprek met Klaas de Graaff, criminoloog en historicus	De Graaff heeft onderzoek gedaan naar de geschiedenis van het gevangeniswezen, vooral de 19 ^e eeuw, in Den Bosch. Kromsluiten was sinds 1886 bij wet verboden. Het is terecht dat Constandse zich hier tegen verzette. Tot na WO II waren de gevangenisomstandigheden slecht. De gevangenisdirecteur maakte de dienst uit. De beginselenwet uit 1951 betekende emancipatie voor de gevangenen. De Graaff: Franke heeft zijn boek gebaseerd op secundaire bronnen. Hij ziet Veenhuizen in een emancipatieproces. Vanaf late jaren '60 is er een nieuwe maatregel wanneer gevangen een gevaar voor zichzelf vormen, namelijk fixatie op een dwangbed. Dit is echter geen strafmaatregel.
27:03		De interviewer bedankt Gasenbeek en Van der Gaag voor hun bijdrage.
27:15-ev	Interview met Lambert Giebels over zijn biografie over Soekarno	<i>(Dit onderdeel is weggelaten en gewist uit geluidsopname: PB)</i>
27: 15	Einde	